

MELLAN OCH BORTOM

TIDSASPEKTER I WOLFRAM ULLRICHS VERK

HANNELORE PAFLIK-HUBER

Bortom för tanken till begreppen *på andra sidan* och *utsidan* på både ett tidsmässigt och ett rumsligt plan. Tillämpat på konst hänvisar *bortom* alltså både till det som visas och till själva bilden.

I bildkonsten inbegriper *bortom* omgivningen på ett rumsligt plan, och det förflutna, framtiden och betraktarens nutid på ett tidsmässigt plan – det vill säga aspekter som inte gestaltats visuellt av konstnären. Till skillnad från rummet kan tiden endast greppas med hjälp av individuella tidsbegrepp, till exempel nuet, ögonblicket, varaktigheten, händelsen, minnet, livstiden, förgängligheten, oändligheten, den cykliska tiden och Big Bang.

Wolfram Ullrichs verk – i synnerhet hans flerkomponentsmålningar – skildrar olika tidsbegrepp: en successiv tidsuppfattning, de tidsmässiga begreppen samtidighet, nu och varaktighet, samt betraktandets rums- och tidsmässiga föreställning.

Hur hänger tidsupplevelsen ihop med rumsupplevelsen? Kan man tänka sig tid utan rum och omvänt? Karl Valentin satte fingret på det paradoxala och ogripbara med tiden när han sa: »Jag är osäker, var det igår, var det i förrgår – eller var det på fjärde våningen?»

Hur upplever vi Ullrichs verk? Skannar vi varje målning centimeter för centimeter? Eller tar vi först in det som helhet? Jag skulle säga att det är på båda sätten: en blick som växlar mellan samtidigt och successivt seende. Det spelar ingen roll vilken synprocess som överväger. Det viktiga är att båda de tidsmässiga fenomenen finns i målningarna. Ullrich vet hur han ska använda de skarpt vinklade kanternas ytor och de olikstora huvudytorna för att leda våra blickar, till exempel för att kanalisera och ge riktning åt varseblivningens

tidsmässiga process. I samtliga fall har färgen anbringats så jämnt att ögat inte behöver studera bildytan. Tidsmässigt talat är alltså processen ett slags glidande utmed färgytan.

Allt det här sker i våra hjärnor. Vi rör bara på ögonen. Vare sig vi tittar från vänster till höger eller åt andra hållet och vare sig man ser målningen som helhet först eller tar in den successivt – ja det spelar faktiskt ingen roll för vår förståelse av verket. Det viktiga är att verket ger tillgång till flera, lika viktiga tidsupplevelser.

Det är enkelt att sätta namn på de visuella parametrarna i Wolfram Ullrichs verk, de är allihop fullt synliga: den bemålade stålytan, metoden varmed färgen anbringats, de skarpa kanterna som avslöjar den bemålade ytan, och den väldefinierade bakgrunden. Härifrån leds man direkt till slutsatsen att målningarna pekar på något bortom det som faktiskt visas. Det ontologiska fenomenet tid är bara *ett* tema, även om det är det enda som diskuteras här.

Verken är en visuell gestaltning av »tidens expansion«. Vi kan tillämpa begreppet *nu* på var och en av färgytorna. *Nuet* upprepas, används seriellt, och förvandlas därmed till begreppet varaktighet.

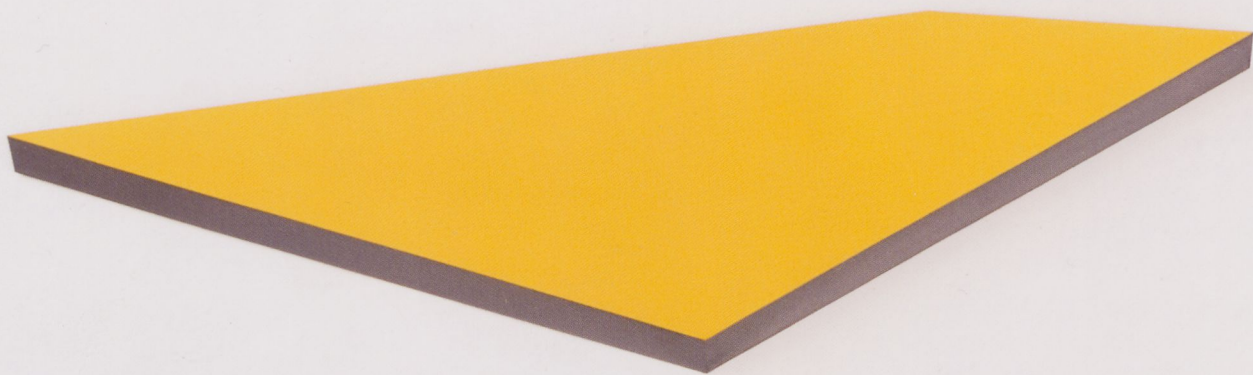
Den franska filosofen Henri Bergson utvecklar begreppet *durée* i sin första bok, *Tiden och den fria viljan* (1889). *Durée* är den bakomliggande grundsatsen för de olika formerna av hans filosofi. Den är en heterogen och kvalitativ varaktighet, i motsats till en numerisk, kvantitativ tidsföreställning. I *Tiden och den fria viljan* räknas *durée* till psyket. Den ska inte ses som en tidsrymd utanför oss, utan snarare som förknippad med en kontinuerlig vardande-process. Med andra ord anspelar *durée* på egenskaper som till exempel

WOLFRAM ULLRICH *TAO*, 2008
Akryl på stål / Acrylic on steel
3-delad / 3-parts, 66 × 221 × 4 cm

fortgång, permanens, fortbestånd och oföränderlighet. För Bergson kan den medvetna upplevelsen av verkligheten endast ske om man kan projicera sig själv in i varaktigheten. Det kallar han för intuitionens metod. Och exakt den upplevelsen besannas i varseblivningen av Ullrichs verk. *Durée* är inte liktydigt med svenskans ord *varaktighet* eftersom tidsbegreppet i *varaktighet* betecknar en mätbar tidsrymd. »*La durée*« är däremot inte mätbar. Den är den personliga, individuella inre tid som Bergson även kallar »upplevd tid«.

Wolfram Ullrichs målningar åskådliggör Bergsons tidsmodell. Den tid vi behöver för att varsebli ett givet verk varierar från fall till fall. Den kan inte mätas. Den beror, som Bergson sa, på utformningen av den ifrågavarande personens tankeverksamhet. Neurofysiologen Otto-Joachim Grüsser skrev i boken *Zeit und Gehirn* [Tiden och hjärnan] (1983) att tidsuppfattningen inte bara beror på ens genupsättning utan också på individuella erfarenheter. Vid åtta års ålder har vi enligt Grüsser lärt oss att tiden till sin natur är systematisk. Sömn hänför vi till exempel till natten. Tiden är alltså cyklisk. Men i den åldern har vi också lärt oss att tiden är linjär, att den leder från det förflutna till framtiden och medför oåterkalleliga förändringar. Från och med åtta års ålder vet vi dessutom att den upplevda tidens subjektiva varaktighet – alltså Bergsons begrepp *durée* – inte motsvarar den tid som mäts med klocka. Det är inte svårt att hitta visuella tankemodeller för mätbar tid. Klockan är det bästa exemplet, men hur är det med tankemodeller för det svårgripbara begreppet *durée*? Här är musiken den idealiska konstarten. Man behöver ju bara påminna sig John Cages berömda verk 4'33". En musiker kommer ut på scenen och framför kompositionen 4'33". Musikern sätter sig rätt och slätt bakom notstället och fortsätter med att inte spela på sitt instrument. Vi hör ingen musik alls. Under den utmätta tidsrymden koncentrerar vi oss på den egna tidsupplevelsen och var och en av oss upplever de

Utan titel / Untitled, 2008
Akryl på stål / Acrylic on steel
33,5 × 100 × 3,3 cm

4 minuterna och 33 sekundernas varaktighet som olika lång. Hur kommunicerar vi om tid? I en föreläsningsserie från 1905 hävdar den tysk/judiske filosofen Edmund Husserl följande: »Självklart vet vi alla vad tid är. Det är den allra vanligaste sak i världen.« På det skulle man kunna svara med kyrkofadern Augustinus berömda ord från 3-400-talet: »Vad är då tiden? Om ingen frågar mig, vet jag vad den är. Vill jag förklara det för den som frågar, vet jag inte.«

Båda citaten visar att fenomenet tid är svårt att greppa på språklig nivå. På ett bildmässigt plan finns det däremot många tankemodeller, bland annat Wolfram Ullrichs flerkomponentsmålningar som skapar en tidsupplevelse i betraktaren som är lika individuellt uppbyggd som hos John Cages publik och pendlar mellan ett *nu* och en *durée*. Inte ens den subjektiva tidsupplevelsen kan upprepas, för betraktelseögonblicket varierar beroende på våra känslor i ögonblicket. Alltid samma är dock de konstnärliga parametrar målaren formulerat. De äger varaktighet i ordets bergsonska mening.

ISLAND X, 1999
Akryl på stål / Acrylic on steel
9-delad / 9-parts, 500 × 325 × 25 cm
Installationsvy / Installation view, Villa Merkel,
Esslingen, Germany 1999

